

Tiziano, l'uomo enigmatico in mostra al Museo di Belle Arti di Budapest

A titokzatos férfi – Tiziano a budapesti Szépművészeti Múzeumban

Il quadro di Tiziano che è al centro della Esposizione che oggi verrà inaugurata alla presenza di un così qualificato pubblico, è non solo una straordinaria opera d'arte che segna, in certo modo, una profonda svolta nella maniera di concepire il ritratto, uno dei generi pittorici più visitati da Tiziano stesso e dagli artisti del Rinascimento.

Nello sguardo intenso e misterioso della persona raffigurata (conosciuta dapprima come un "giovane inglese" o "il gentiluomo dagli occhi glauci" e ravvisata in epoca successiva in diversi personaggi storici, tra cui Pietro Aretino ed il nobile Ippolito Riminaldi) esso racchiude anche un po'tutta la parabola artistica del grande maestro e la sua stessa lunga e tumultuosa esperienza personale.

Creatore di alcuni autentici capolavori della pittura rinascimentale, conosciuto per lo splendore dorato delle sue raffigurazioni femminili (un ideale di bellezza oggi giustamente definito "tizianesco") per la drammaticità e l'eccezionale ricchezza cromatica di alcune sue opere, Tiziano Vecellio ha sviluppato in lunghi e fecondi anni di attività un'atmosfera pittorica vibrante, sospesa in un'aura, per l'appunto, misteriosa e ricchissima. Ma la sua stessa vita, molto lunga per le ridotte speranze di vita di quei tempi e costellata da numerosi viaggi, esperienze anche brevi ma intense, fa di Tiziano un uomo in cui ancora oggi c'è molto da scoprire e della sua biografia un libro tutto da leggere, anche tra le righe, per coglierne aspetti ancora poco conosciuti. "L'uomo enigmatico" – questo il bel titolo, davvero ben scelto, di questa mostra che accanto alle tele di Tiziano espone altre 10-15 opere appartenenti alla collezione del Museo di Belle Arti partecipi della stessa temperie artistica – non ha in realtà, come ci spiegherà meglio il curatore della mostra, Axel Vecsey, alcun mistero od enigma da svelare, se non quello della bellezza, dell'espressione estetica che è propria di ogni opera d'arte.

Così come non è affatto misterioso, anzi è noto a tutti che quest'opera è conservata presso la Galleria di Palazzo Pitti a Firenze, tra gli altri innumerevoli tesori che esso racchiude e che il quadro viene per la prima volta in Ungheria nell'ambito delle

Az itt egybegyűlt szakavatott közönség előtt a mai napon megnyíló kiállítás középpontjában álló Tiziano kép nem csupán egy rendkívüli művészeti alkotás, mely az arckép felfogásmódjában hozott alapvető változást, hanem Tiziano és a reneszánsz művészek egyik legkedveltebb festői témája is.

A korábban „angol fiatalember” vagy „szürke szemű úriember” néven ismert figurában később különféle történelmi személyekre véltek ráismerni, mint Pietro Aretino és a nemes Ippolito Riminaldi. Az ábrázolt férfialak átható és titokzatos tekintete magába zárja a nagy mester művészetének egészét, valamint hosszú és mozgalmas életét.

A „tizianói” jelzővel méltán illetett nőalakjainak aranyló ragyogásáról és néhány alkotásának drámaisága és kivételes szín pompája miatt elhíresült mester, Tiziano Vecellio hosszú és termékeny tevékenysége során egy vibráló, valóban titokzatos és igen gazdag aurával övezett festői hangulatot teremtett.

Kortársaihoz képest nagyon hosszú és utazásokban, intenzív élményekben gazdag élete teszi olyan emberré Tizianót, akinek életében ma is számos felfedezésre váró momentumot találunk. Életrajzát akár a sorok között olvasva is érdemes böngészniük, hogy megragadhatassuk a ma még kevésbé ismert aspektusait is.

A titokzatos férfi – ezt a szép és igen találó címet viseli a kiállítás, melyen Tiziano vásznai mellett a Szépművészeti Múzeum gyűjteményének 10-15 hasonló művészeti atmoszférát hordozó képét is láthatjuk, és amelynek valójában nincs semmiféle leleplezésre váró titka vagy talánya, hacsak nem a szépségé, a valameny nyi műalkotásra sajátosan jellemző esztétikum kifejezéséé – tudjuk meg Vecsey Axeltől, a kiállítás kurátorától.

Egyáltalán nem titok, sőt, mindenki számára ismeretes, hogy ennek a műnek a firenzei Palazzo Pitti Képtára ad otthont, szám-talan más kincssel együtt; tudjuk továbbá, hogy a kép a budapesti Szépművészeti Múzeum fennállásának 100 éves évfordulója alkalmából rendezett „Géniuszok és remekművek” című kiállítás-sorozat keretében érkezett első ízben Magyarországra, abba az épületbe, ahol ma összegyűltünk.

Különös örömmel tölt el, hogy ezen kiállítások egyike egy olyan

esposizioni "Geni e Capolavori" che celebrano il centesimo anniversario della ubicazione del Museo di Belle Arti di Budapest nello splendido edificio che ci accoglie oggi qui.

Sono particolarmente lieto che una di queste mostre sia dedicata ad un grande artista italiano come Tiziano Vecellio e veda un prestigioso prestito da parte di una delle più antiche istituzioni museali italiane quale è Palazzo Pitti. È questa un'ulteriore prova della fruttuosa e fervida collaborazione tra l'Italia e l'Ungheria in campo artistico (è un orgoglio condiviso tra i due Paesi quello che nel museo di Budapest vi sia una splendida collezione di opere di maestri italiani) ed, in particolare, in campo museale.

Termino ricordando con soddisfazione che questa mostra si apre lo stesso giorno in cui ricorre il 60° Anniversario della nascita della Repubblica italiana, che è poi la Festa Nazionale. Mi fa piacere che, in un certo senso, le celebrazioni per questo evento si aprano stamattina con una bellissima esposizione incentrata su di un grande capolavoro italiano, tra tanti amici ungheresi e stranieri che amano l'arte, la bellezza e, quindi, in definitiva, la vita.

È most szeretném meghívni a művészet kedvelőit, hogy nézzék meg ezt a nagyon szép és érdekes kiállítást.

Amb. Paolo Guido Spinelli

*

Onorevole Presidente della Camera, Sua Eccellenza Ambasciatore, Signore e Signori!

Grazie a Palazzo Pitti di Firenze ci ha fatto visita una pittura che appartiene indiscutibilmente ai picchi più alti dell'arte rinascimentale italiana. Potrei elencare per ore testi di storia dell'arte in cui il quadro compare nel frontespizio, ma più di questo esprimono lo straordinario effetto, intenso e magico, che esso esercita su chi lo osserva, le collaboratrici del museo che durante l'allestimento della mostra si sono affollate per vederlo.

Non conosciamo il nome del giovane raffigurato nonostante le numerose supposizioni sorte nel corso dei secoli in merito alla sua identità. Forse è meglio così: i nostri occhi non sono influenzati dalle conoscenze esterne al mondo del dipinto, non adeguiamo le nostre impressioni al quadro sorto in noi sulla base di ciò che è stato scritto della persona raffigurata. Il ritratto diventa così veramente un quadro emblematico in quanto incarna l'ideale rinascimentale dell'uomo libero, sicuro di sé e artefice del proprio destino. Allo stesso modo l'uomo misterioso non è il modello ma il quadro. L'effetto magico di quella viva personalità non nasce dalla rappresentazione ma da Tiziano. Il segreto che la mostra prova a svelare, naturalmente solo a un punto tale perché l'incanto non si volatilizzi, non è il nome dell'uomo, ma la sostanza degli strumenti pittorici che realizzano l'incantesimo. Le opere esposte aprono lo sguardo su un momento straordinario della storia

nagy olasz művésszel foglalkozik, mint Tiziano Vecellio, és, hogy az egyik legrégebbi olasz múzeális intézmény, a Palazzo Pitti nagyvonalú közreműködésével jött létre. Élő bizonyítéka ez a művészeti és elsősorban múzeális területen működő élénk és gyümölcsöző olasz-magyar együttműködésnek. A két ország közös büszkesége az olasz mesterek műveiből álló nagyszerű budapesti gyűjtemény.

Befejezésül nagy örömmel említem meg, hogy a kiállítás nemzeti ünnepünk, az olasz köztársaság születésének 60. évfordulója napján nyílik meg. Örömmel tölt el, hogy a június 2-ai nemzeti ünnep alkalmából rendezett eseményeket bizonyos értelemben ma délelőtt e nagy olasz remekmű köré épülő csodálatos kiállítás nyitja meg, számos magyar és külföldi, a művészetet, a szépet, azaz voltaképpen az életet kedvelő barátaink körében.

És most szeretném meghívni a művészet kedvelőit, hogy nézzék meg ezt a nagyon szép és érdekes kiállítást.

Paolo Guido Spinelli nagykövet

*

Tisztelt Házelnök Asszony, Excellenciás Nagykövet Úr, Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A firenzei Palazzo Pitti jóvoltából egy olyan festmény látogatott el most hozzánk, amely az itáliai reneszánsz művészet kétségbevonhatatlan csúcsteljesítményei közé tartozik. Napestig sorolhatnám a művészettörténeti kézikönyveket, amelyeknek a címlapján szerepel, de azt a rendkívül intenzív, szinte mágikus hatást, amit a nézőre gyakorol, ennél sokkal jobban kifejezi, hogy a kiállítás építése idején a múzeum hölgydolgozói milyen nagy számban lestek be megnézni őt.

Az ábrázolt ifjú nevét nem ismerjük, noha az évszázadok során számos ötlet merült fel személyének azonosítására. Talán jobb is így: ezáltal ugyanis szemünket nem befolyásolják a festmény világán kívüli ismeretek, nem igazítjuk benyomásainkat ahhoz a képhez, ami az ábrázolt személyiségéről az írott tudósítások alapján alakult ki bennünk. A portré így válik igazán emblemikus képpé: a sorsát önmaga alakító, szabad és magabiztos személyiség reneszánsz eszményének megtestesítőjévé.

A titokzatos férfi ugyanis nem a modell, hanem a festmény. Az eleven személyiség mágikus hatása nem az ábrázolttól ered, hanem Tizianótól. A titok, amiről a kiállítás megpróbálja egy kicsit fellebbenteni a fátylat – persze csak épp annyira, hogy az ígézet ne illanjon el – nem a férfi neve, hanem a varázslatot létrehozó festői eszközök mibenléte. A bemutatott művek a festészet történetének egy rendkívüli pillanatába nyújtanak betekintést, abba a villámgyorsan lezajló fejlődésbe, amikor a megváltozott elvárások hatására a portréfestészet az öröklét mozdulatlanságába dermedt pillanat helyett egyszer csak a személyiség élő varázsát ragadta meg.

A pillanat rendkívüliségének érzékeltetéséhez rendkívüli műalkotásokra volt szükség. Ezért döntöttem úgy, hogy a kiállításba csak elsőrangú remekműveket válogatok be, olyan képeket, amelyek egy más alkalommal maguk is állhatnának egy hasonló kamarakiállítás középpontjában. Szerencsére volt miből válogatnom: a Szépművészeti Múzeum itáliai reneszánsz portréi gyűjteményünk egyik leggazdagabb, legtöbb főművet felsorakoztató egységét alkotják. Olyan kiállítást hoztunk tehát létre kiváló segítőtársaimmal, amely a legsűrűbb esszenciáját adja a portréfestészet 16. századi forradalmának, és ehhez illően a látvány is ékszerdobozt idéz.

Úgy illik tehát, hogy szó essék azokról a nagy adományozókról is, akik ezt a gazdag gyűjteményt létrehozták. A Szépművészeti Múzeum az idén ünnepli megnyitásának századik évfordulóját, és ez természetesen a számvetés, a múltunkra való visszanézés ideje is. Nagyon sok szó esett az évforduló kapcsán a múzeum magját alkotó Esterházy-gyűjteményről, de ahhoz jóval több nagy személyiség áldozatos tevékenységére volt szükség, hogy a főúri magángyűjteményből kinőjön a nemzet első szá-

della pittura, su quello sviluppo fulmineo in cui per effetto delle mutate aspettative, nell'immobilità dell'eternità, invece di un momento intorpidito la realizzazione del ritratto ha improvvisamente afferrato l'incantesimo vivente della persona. Per la rappresentazione della straordinarietà del momento sono state necessarie opere d'arte straordinarie. Ho deciso pertanto di selezionare per la mostra solo capolavori di primo livello, quadri che in altre occasioni potrebbero stare da soli al centro di una sala espositiva. Ho avuto fortuna nella scelta: la nostra collezione di ritratti del rinascimento italiano del Museo di Belle Arti è ritenuta fra le più ricche. Insieme ai miei collaboratori ho realizzato una splendida mostra che rende l'essenza più vera della rivoluzione della pittura del XVI secolo (e conformemente a ciò anche la vista fa riferimento a un portagioielli).

È bene che si parli anche dei grandi donatori che hanno reso possibile questa ricca raccolta. Il Museo di Belle Arti festeggia quest'anno il centesimo anniversario della sua fondazione e questo naturalmente è il momento del calcolo e della retrospettiva sul nostro passato. In occasione dell'anniversario molte parole sono state spese sulla collezione Esterházy su cui si fonda il museo, ma sopra ogni cosa è stata necessaria l'intensa attività di grandi personalità affinché dalla collezione privata aristocratica venisse realizzato il primo museo rappresentativo di belle arti della nazione. La mostra è una buona occasione per ricordare i loro nomi, anche se nessuno dei capolavori di primo piano qui esposti proviene dalla collezione Esterházy.

Voglio ricordare innanzitutto l'arcivescovo János László Pyrker, sostenitore impegnato del decollo dell'Ungheria a cui non era legato né per il luogo di nascita né per la lingua madre. La splendida collezione d'arte che nel 1836 donò alla nazione è diventata la prima collezione pubblica del paese e con ogni certezza ebbe un ruolo importante perché nel giro di qualche decennio nascesse un interesse comune verso l'acquisizione della pinacoteca Esterházy.

Devo citare immancabilmente il nome di Károly Pulszky, primo direttore della Pinacoteca Nazionale, predecessore dei diritti del museo. A lui dobbiamo l'acquisto del tesoro del Museo delle Belle Arti più gelosamente custodito, il Ritratto maschile di Sebastiano del Piombo presente nella nostra mostra. Il triste compito della posterità è quello di chiedergli incessantemente scusa, dal momento che per l'acquisizione di quella fantastica opera d'arte non giunsero onori e ringraziamenti, ma solo attacchi e diffamazioni.

Ricordo infine János Pálffy, di famiglia aristocratica, che nel 1912 per via testamentaria lasciò al Museo di Belle Arti 177 quadri di grande valore.

Questa mostra celebra dunque l'uomo del Rinascimento e il trionfo della persona su tre piani: da una parte ciò che è stato tramandato attraverso la pittura dalle persone che per intelligenza e cultura giunsero a una posizione di comando presso le corti del tempo; dall'altra l'opera dei giganti della pittura che non solamente soddisfacevano la richiesta del committente, ma le davano forma con incredibile operosità; infine quella dei grandi mecenati del museo del passato che si realizzarono nel fare del bene alla collettività e il cui esempio, speriamo, possa trovare nuovi epigoni.

Axel Vécsey

Titian: The Enigmatic Man The exhibition L'uomo enigmatico (The Enigmatic Man) — part of a larger exhibit titled Geni e Capolavori (Geniuses and masterpieces) — features an extraordinary Titian masterpiece from Palazzo Pitti in Florence, a work that gave birth to a new concept of portraiture. Titian is famous both for this and for the golden splendor of his feminine figures, as well as the dramatic power and chromatic richness of many of his paintings. The exhibition, which opened on 2 June to coincide with the 60th anniversary of the Republic of Italy, is intended to emphasize the fruitful and fervent collaboration between Italy and Hungary in the finearts.

mú, reprezentatív képzőművészeti múzeuma. Jó alkalom nekünk felidézésére ez a kiállítás, ahol a válogatott, élvonalbeli remekművek között egyetlen sem az Esterházy-gyűjteményből származik. Elsőként kell szólnom Pyrker János László érsekről, aki úgy vált Magyarország felemelkedésének elkötelezett támoga-

tójává, hogy sem szülőhelye, sem anyanyelve nem ide kötötte. Az a nagyszerű műgyűjtemény, amit 1836-ban a nemzetnek ajánlódokozott, az ország első művészeti közgyűjteménye lett, és minden bizonnyal igen fontos szerepe volt abban, hogy néhány évtized alatt az Esterházy-képtár megvásárlása iránt össztársadalmi igény alakult ki.

Feltétlenül ki kell emelnem Pulszky Károly nevét, aki a múzeum jogelődjének, az Országos Képtárnak első igazgatója volt. Neki köszönhetjük a Szépművészeti Múzeum egyik legféltettebb kincsének, Sebastiano del Piombo a kiállításon is szereplő Férfiképmásának megvásárlását.

Az utókornak sajnos szomorú feladata az, hogy újra és újra megkövesse őt, mivel e fantasztikus remekmű megvásárlásáért nem kitüntetések és köszönet jutott osztályrészéül, csak támadások és meghurcoltatás.

És végül még egy nevet kell megemlítenem e sorban: a patinás arisztokrata családból származó Pálffy Jánosét, aki 1912-ben végrendeleti úton hagyott a Szépművészeti Múzeumra 177 kimagasló értékű festményt.

Ünnepelje tehát ez a kiállítás a reneszánsz embert, a személyiség diadalát, három rétegben: egyrészt a festményeken megörökített személyek által, akik intelligenciájuknak, műveltségüknek köszönhetően emelkedtek vezető pozícióba a korabeli udvarokban; másrészt azon festőóriások által, akik nem pusztán kiszolgálták a megrendelői igényt, de hallatlan igényességgel formálták is azt; végül pedig a múzeum múltbéli nagy mecénásai által, akik személyiségük kiteljesítésének útját a köz javára való cselekvésben lelték meg, és akiknek példája reményeink szerint ismét követőkre találhat.

Vécsey Axel

Curator Axel Vécsey comments on Titian exhibit

Thanks to the Palazzo Pitti of Florence, we can admire — on the occasion of the 100th anniversary of the founding of the Museum of Fine Arts — one of the finest paintings in the exalted tradition of the Italian Renaissance. Titian's L'uomo enigmatico (The Enigmatic Man) embodies the Renaissance ideal of the free, selfconfident man, the author of his own success. Besides the Pitti, we must express our appreciation to the Esterházy Collection; Archbishop János László Pyrker; Károly Pulszky, the first director of the National Picture Gallery; János Pálffy; and all the museum's donors and supporters.